

BERTRAND RUSSELL

“GÖNDERİM ÜZERİNE”

VOLKAN ÇİFTECİ

Russell’ın “Gönderim Üzerine” makalesi 1905 yılında yayımlanmış. Russell bu makaleye gönderim (*denoting*) deyiminden ne kastettiğini üç başlık altında açıklayarak başlıyor:

1. Bir deyim, “Fransa’nın şimdiki kralı” örneğindeki gibi herhangi bir “şey”e gönderim yapmasa da bir gönderim deyim olabilir.
2. Bir deyim, “İngiltere’nin şimdiki kralı” örneğindeki gibi açıkça bir nesneye, belirli bir insana gönderim yapıyor olabilir.
3. Bir deyim, belirsiz bir şekilde gönderim yapabilir; örneğin “bir insan” birçok insana değil, belirsiz bir insana gönderim yapıyor olabilir.

Russell, gönderim kavramının, mantık, matematik ve bilgi felsefesinde önemli bir yeri olduğunu iddia eder. Gönderge (*reference*) ve gönderim arasındaki ayrımı dikkat çeken Russell, gönderimi biçimsel olarak ele alır. Göndergede bulunan ifadeler ve gönderim deyimleri içeren önermeler arasında yaptığı ayrımı, doğrudan tanıma (*acquaintance*) ve “betimleme yoluyla bilme” arasındaki ayrım üzerinden açıklar.¹ Gönderge, dilsel bir ifadenin dünyada karşılık geldiği şey olarak ele alınır. Örneğin kitap sözcüğü dünyadaki somut bir nesneye göndergede bulunur. “Yağmur yağıyor.” önermesi de bir

---

1. Russell, diğer insanların zihni hakkındaki bilgimizi betimleme yoluyla bilmeye bir örnek olarak verir.

olguyu/durumu temsil eder. Gönderge varolanlara karşılık gelir, onlarla doğrudan bir ilişki ortaya koyar. Gönderim ise işaret ettiği şey ile doğrudan bir ilişki kurmaz. “Fransa’nın şimdiki kralı” ve “Dünyanın en uzun insanı” örneklerinde olduğu gibi gönderim deyimini genel bir ifadeyi işaret eder. Doğrudan bilgi sunmaktan ziyade, daha çok betimleme ile deyimini karşılık geldiği şeyi dolaylı bir şekilde temsil eder.

Russell’a göre mantık alanındaki bir kuramın gücü, bilmecelerle (*puzzles*) baş edebilme yeteneğinde yatar. Bu nedenle, üç bilmece tanımlayan Russell, *betimlemeler* kuramının bunları nasıl çözdüğünü gösterir. Meinong ve Frege’nin bu bilmeceleri çözme girişimlerine eleştiriler yöneltirken kendi kuramının onlarıkinden daha başarılı olduğunu savunur. Gönderim deyimleri ile gönderge arasında yaptığı ayırım, Russell’ın bu makalesinde önemli bir yer tutar. Gönderim deyimlerinin genel bir kavramı işaret ettiği ve dolaylı bilgi sunduğu anlaşılmadan Russell’ın bu makaledeki bilmecelere sunduğu çözüm önerileri gücünü yitirir.

TARİHSEL ARKA PLAN

“Fransa’nın şimdiki kralı” veya “Güneş Sistemi’nin yirminci yüzyılın ilk anındaki kütle merkezi” gibi gönderim deyimleri içeren önermelerle baş etmesi güçtür. Göndergeci Anlam Kuramı’nın (*The Referential Theory of Meaning*) iddia ettiği gibi bu deyimlerin belirli bir fiziksel varlığa veya aktüel nesneye göndergede bulunmadığı açıktır. Gönderim deyimlerinden kaynaklanan ve Göndergeci Anlam Kuramı’nın çözemediği kimi sorunlara Meinong ve Frege çözüm önerileri sunar. Russell bu önerileri yeterli ve ikna edici bulmaz. Yuvarlak kare, Pegasus, Hamlet gibi göndergede bulunmayan gönderim deyimleri kimi mantık yasalarını çiğneyerek gönderge ve anlam konusunda çözülemez gibi görünen sorunlara neden olur. Bu nedenle, felsefe, ilerlemenin olmadığı, sorun çözen değil; sorun yaratan bir alan izlenimi bırakır. Russell, bu makalesinde bu izlenimi ortadan kaldırır.

GÖNDERGECİ ANLAM KURAMI

Wittgenstein, *Felsefi Soruşturmalar*'ın ilk sayfasında Augustinus'tan bir alıntı yapar ve bu alıntıyı şöyle yorumlar: “Kullandığımız sözcükler ‘insan dilinin özünün belirli bir resmini sunar’”. Wittgenstein’in yorumuna göre bu iddiadan şu sonuç çıkar: “Dildeki sözcükler nesnelere adlandırır”; her sözcüğün karşılık geldiği bir “nesne” vardır. (2020: 23).

Wittgenstein’in Augustinus’a kadar izlerini sürdüğü ve ilk dönem çalışması olan *Tractatus* eserinde benimsediği Göndergeci Anlam Kuramı² olarak bilinen bu kuram ilk bakışta sağduyuya oldukça yakın görünür. Bu kuram, “bir sözcüğün anlamı nedir?” sorusuna, çoğumuza, belki de en cazip gelecek olan “dünyada karşılık geldiği nesnedir” cevabını verir. Dolayısıyla, bu kurama göre dilsel ifadelerin anlamları karşılık geldikleri şeydir. “Bu görüşe göre, sözcükler etiketler gibidir; dünyadaki şeyleri tasvir eden, gösteren, adlandıran, işaret eden, dünyadaki şeylere gönder[ge]de³ bulunan birer simgedir” (Lycan, 2022: 22).

Bu kuram dilsel ifade ile göndergede bulunduğu nesne arasında birebir karşılık olduğunu varsayar; başka bir deyişle, onları birbirlerine eşitler. Örneğin kedi sözcüğü kediye göndergede bulunurken “kedi paspasın üzerine oturdu” cümlesi belirli bir kediyi, belirli bir paspası ve oturma bağıntısını işaret eder (Lycan, 2022: 23). Böylece bu cümle bir olgu durumunu (*state of affairs*) betimler, o durumu yansıtır. Biz bu cümleyi duyduğumuzda dünyadaki durumun karşılığı zihnimizde adeta bir resim gibi oluşur.

Ancak dilsel ifadeler her zaman dünyadaki bir nesneye gönderge yapmaz veya bir olgu durumunu betimlemez. Bu nedenle ortaya bazı sorunlar çıkar. Bu kurama ciddi itirazlar vardır. Russell

2. Temsil (*representation*) ya da Resim Kuramı olarak da adlandırılır.

3. Kitabın Türkçe çevirisinde *reference* “gönderme” olarak karşılanmıştır. Ancak bu yazıda *reference* teriminin karşılığı olarak “gönderge” sözcüğü tercih edilmiştir. Bu bölümün anlam bütünlüğü gözetilerek söz konusu alıntıdaki “gönderme” sözcüğü, “gönder[ge]” olarak düzeltilmiştir.